

3. Незаконне отримання допомоги по безробіттю кваліфікується як шахрайські дії. Офіційний веб-сайт. URL: <https://selidovorada.gov.ua/images/symvolika/gerb.png>. (дата звернення 12 жовтня 2020 р.).

Дементьєв Микола Володимирович,
аспірант Національного наукового центру
«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф.
М. С. Бокаріуса»

ВНУТРІШНЄ ПЕРЕКОНАННЯ ПІД ЧАС ОЦІНЮВАННЯ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Законодавець в ст. 94 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України вказує, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд оцінюють докази за своїм внутрішнім переконанням, але не розкриває зміст терміна «внутрішнє переконання». Науковцями внутрішнє переконання визначається як впевненість, що склалася у судді, слідчого судді, прокурора, слідчого в тому, що ними дано правильну оцінку всім наявним у кримінальному провадженні засобам доказування і всім встановленим фактам, і те що отриманий таким шляхом висновок з усіх питань, які виникли в кримінальному провадженні, є єдино правильним [1, с. 91].

Законодавець вжив в законі дану понятійну категорію щодо зазначених учасників процесу, перераховуючи їх в якості суб'єктів оцінки доказів, яка розглядається як їх обов'язок. Разом з тим наведена норма аж ніяк не означає неприпустимість формування внутрішнього переконання у інших учасників процесу, в тому числі у сторони захисту, а також присяжних, які відповідно до ст. 388 КПК України клянуться керуватися не тільки законом, а й внутрішнім переконанням.

Цілком вірно вважається, що оцінка доказів за внутрішнім переконанням відображає незалежність суб'єкта у здійсненні процесуальних функцій. Переконання завжди формується у свідомості певної особи і є внутрішнім психічним продуктом, але також може бути і переконання іншої особи. Тобто для осіб необов'язкова оцінка, проведена іншим учасником провадження [2, с. 117]. Наприклад, суд може не погодитися з оцінкою висновку експерта слідчим і призначити нову експертизу на підставі сумнівів в її правильності (ст. 336 КПК України). Внутрішнє переконання виступає як основа для прийняття організаційних, тактичних, стратегічних та процесуальних рішень у кримінальному провадженні.

Внутрішнє переконання як суб'єктивно-об'єктивна категорія досліджується науковцями в декількох площинах. Внутрішнє переконання має виключно важливе правове значення, закріплене в законі. Це положення відіграє провідну роль як для теорії доказів, так й для кримінального судочинства в цілому, тому його можна

розглядати в якості принципу кримінального процесу. Внутрішнє переконання розглядається іноді як метод і результат оцінки доказів (доказової інформації) в кримінальному провадженні, тобто воно виступає в якості підсумку по завершенні правозастосовної діяльності. Вважаємо, що спроби розглядати внутрішнє переконання ізольовано як процес оцінки або як результат оцінки малопродуктивні. Обидва ці процеси нерозривно пов'язані між собою, так як кожен з них зумовлює інший. Здійснюючи оцінку висновку експерта, тобто формуючи внутрішнє переконання щодо цього джерела доказів, особа неминує фіксує в свідомості якісь проміжні пункти цієї оцінки, наприклад, порядок оформлення висновку, дані щодо особистості експерта, логіку та повноту опису дослідження та ін. Сформоване при цьому проміжне внутрішнє переконання направляє думку на продовження процесу оцінки в певному напрямку до отримання наступного результату, наприклад, наукової обґрунтованості і достовірності проведеного експертного дослідження. І так далі в плоть до формування остаточного переконання щодо висновку в цілому. Тому більш правильно розглядати внутрішнє переконання як симбіоз процесу і результату оцінки доказів [2, с. 166].

Розглядаючи внутрішнє переконання як результат оцінки, виділяють два аспекти: гносеологічний і психологічний. Гносеологічний аспект характеризує істинність відображення в свідомості суб'єкта відомостей про об'єктивні обставини, викладені у висновку експерта, тобто конкретне знання про факти кримінального правопорушення. Внутрішнє переконання, будучи результатом оцінки доказів, служить суб'єктивним вираженням об'єктивної істини [4, с. 481]. У гносеологічному аспекті переконання особи, яка здійснює оцінку, це результат пізнання, відбиття у свідомості умовиводів експерта та обставин, які необхідно доказати у кримінальному провадженні з обов'язковою функцією критичного ставлення до досягнутих результатів з метою забезпечення такого переконання, яке було би безпомилковим та відповідало реальним обставинам процедури проведення експертизи.

Психологічний аспект внутрішнього переконання обумовлений емоціями і сумнівами при його формуванні. Психологічною особливістю діяльності суб'єкта оцінки є те, що вона реалізується через систему психічних процесів, як когнітивних, так і інших – емоційних, вольових, мотиваційних, в ході яких оцінюється всі сторони висновку експерта і формується переконання та на його основі готується, приймається і реалізується рішення щодо прийняття висновку експерта як джерела доказів у кримінальному провадженні.

Важливою рисою внутрішнього переконання є те, що воно формується на основі професійних знань суб'єкта оцінки. Для уповноважених учасників процесу – слідчого, прокурора, судді це означає знання не тільки процесуального порядку призначення та провадження експертизи, але й методичних основ експертного

дослідження: стадій дослідження, загальних та окремих ознак об'єктів, що ідентифікуються, форм кінцевих висновків експертів та ін.

Необхідно розрізняти внутрішнє переконання під час оцінки безпосередньо висновку експерта, як процесуального акту й як результат оцінки встановлених ним фактів [3, с. 338]. У першому випадку висновок досліджується ізольовано від інших матеріалів кримінального провадження, оцінюється правильність проведеного дослідження. У другому випадку внутрішнє переконання спирається на встановлені експертом факти, які зіставляються з іншими зібраними доказами, ступінь повноти проведеного дослідження, наукової обґрунтованості підсумкових висновків, достовірність отриманих експертом результатів. Слід зауважити, що для формування внутрішнього переконання здійснити оцінку наукової обґрунтованості висновку експерта об'єктивно неможливо, оскільки професійні учасники кримінального провадження не володіють в повному обсязі спеціальними знаннями експерта. Тому для встановлення цих властивостей висновку й формування внутрішнього переконання стосовно всього висновку експерта необхідна, на нашу думку, консультація зі спеціалістом.

Підсумовуючи слід зазначити, що внутрішнє переконання, що формується у учасників кримінального провадження під час та після оцінки висновку експерта, залежить від суб'єктивних та об'єктивних факторів, які в сукупності дозволяють правильно оцінити проведене експертне дослідження та значення встановлених фактів для кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Удалова Л.Д., Рожнова В.В., Савицький Д.О., Хабло О.Ю. Кримінальний процес України у питаннях і відповідях: навчальний посібник. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2012. 275 с.

2. Кримінальний процес: підручник / за заг. ред. О.В. Капліної, О.Г. Шило. Харків: Право, 2019. 584 с.

3. Рагинов А.Р. Судебная психология для следователей. Москва: Юрлитинформ, 2001. 352 с.

4. Теория доказательств в советском уголовном процессе / отв. ред. Н.В. Жогин. Москва: Юридическая литература, 1973. 736 с.